
SVEĆENICI GLAGOLJAŠI NA PODRUČJU ŠIBENSKE BISKUPIJE U VRIJEME BISKUPA VICENCIJA ARRIGONIJA (1599. – 1626.)

Kristijan JURAN
Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Centar za istraživanje glagoljaštva
Zadar

Među šibenskim biskupima koji su veliku pažnju posvećivali odgoju svećeničkog podmlatka i posttridentskoj duhovnoj obnovi posebno mjesto pripada dominikancu iz Brescije Vincenciju Arrigoniju. O njegovoj djelatnosti svjedoči zamjetan broj sačuvanih svežnjeva suvremene biskupijske administracije u kojima se, među ostalim, nalaze mnogi zapisi o svećenicima glagoljašima. Pokušat ćemo iz tih zapisa doznati nešto više o zastupljenosti glagoljaške liturgije i glagoljske pismenosti u Šibenskoj biskupiji Arrigonijeva doba.

Ključne riječi: glagoljaši, glagoljica, hrvatska ćirilica, Šibenska biskupija, biskup Vicencije Arrigoni, 17. stoljeće.

UVOD

Ante Šupuk, zaslužni proučavatelj šibenske jezične i kulturne baštine, često je isticao da se početci šibenskog glagoljaštva „gube u magli srednjeg vijeka“. Isticao je to zbog toga što najranija potvrda šibenske glagoljaške liturgije potječe (tek) iz sredine 13. stoljeća, dok prvi šibenski zapisi glagoljicom pripadaju (tek) svjetovnoj korespondenciji 16. stoljeća.¹ S druge strane, Šibenik je u povijesti hrvatskog jezika i književnosti poznatiji po latiničnoj Šibenskoj molitvi iz 14. stoljeća, a u novije se vrijeme rado ukazuje i na njegovu ćiriličnu baštinu, koja je u najvećoj mjeri usko vezana s doseljavanjem štokavskog stanovništva u turbulentnim povijesnim okolnostima ranog novog vijeka.² Kad se pogledom obuhvati dosad poznat povijesni korpus šibenskih zapisa hrvatske riječi, može se ustvrditi da tijekom 16. i 17. stoljeća u njemu prevladava glagoljica, dok su u 18. stoljeću podjednako zastupljena tri pisma, naime uz glagoljicu se koristi još i hrvatska ćirilica i latinica. Poznato je i to da je žarišna točka šibenskog glagoljaštva bio samostan franjevac trećoredaca na otoku Prviću. Ne bi trebalo

¹ Ante ŠUPUK, *Šibenski glagoljski spomenici*, JAZU, Zagreb, 1957., 8; Ante ŠUPUK, *Sedam stoljeća glagoljice u Šibeniku*, Čakavska rič, XIV, br. 2, Split, 1986., 27 – 28.

² Josip LISAC, *Šibenska dionica hrvatske ćirilične baštine*, *Filologija*, 62, Zagreb, 2014., 131 – 138.

pritom izgubiti iz vida činjenicu da je područje Šibenske biskupije kudikamo siromašnije glagoljskim spomenicima od hrvatskih povijesnih prostora koji se mogu smatrati kolijevkom ili pak najplodnijim tlom hrvatskog glagoljaštva – Kvarnera, Istre, Like i zadarske regije. U tom je pogledu zanimljivo da su na otoku Murteru tijekom većeg dijela 15. i 16. stoljeća župničku službu obnašali upravo svećenici s tih prostora, da bi ih ubrzo po završetku Tridentskog koncila smijenili pripadnici prve generacije domicilnih glagoljaša.³ Ovu uvodnu kontekstualizaciju naše središnje teme valja još dopuniti spoznajom da je šibensko područje u srednjem i ranom novom vijeku svojevrsna razdjelnica između glagoljskog sjeverozapada i ćirilichnog sjeveroistoka odnosno jugoistoka, što će se pokazati i u retcima koji slijede.

ŠIBENSKI BISKUP VICENCIJE ARRIGONI I SINODALNI ZAPISI O „ILIRSKIM“ SVEĆENICIMA

Dominikanac Vicencije Arrigoni iz Brescije na šibensku je biskupsku stolicu zasjeo 1599. godine. Njegov je četvrtstoljetni duhovni mandat (1599. – 1626.) bio i ostao prepoznatljiv po održavanju biskupijskih sinoda, kojih je zapisnike okupio i objavio najprije šibenski biskup Callegari (1700.), a potom Daniele Farlati u svom znamenitom djelu *Illyricum Sacrum* (1769.).⁴ Mnogo je truda Arrigoni uložio u tridentske reforme, iako ih u siromašnoj i ratovima iscrpljenoj biskupiji nije mogao u cjelini provesti. Posebnu je pažnju posvetio kleričkoj naobrazbi i disciplini, pa je njegova revna administracija zabilježila razne zgode i nezgode mnogih šibenskih duhovnika, kako latinaša tako i glagoljaša. Teško je reći je li bio zatečen stanjem u biskupiji i različitim liturgijskim praksama u pogledu jezika, no mogu se primijetiti njegova nastojanja da uskladi i pomiri rimski katolički nauk s priprostošću svećenika „ilirskog“ jezika. O tome najizravnije svjedoče sinodalni spisi. Tako se u zapisniku prvog biskupijskog sinoda iz 1602. godine nalazi, među ostalim, i ova odredba:

„Neka se svi ispovjednici ne služe drugim oblikom odrješenja osim općeg, po običaju Svete rimske crkve, na što se posebno upozoravaju ilirski

³ Kristijan JURAN, *Murterske glagoljske matice (1658. – 1706.)*, Šibenik, 2014., 13 – 17.

⁴ Josip BARBARIĆ, Šibenik, šibenska biskupija, šibenski biskupi, *Sedam stoljeća šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, (ur. Vilijam Lakić), Šibenik, 2001., 131 – 133.

svećenici, koji će se pobrinuti da ga imaju prevedena na svoj jezik u roku od petnaest dana.“⁵

Očito je da se svećenici na području Šibenske biskupije, posebice glagoljaši, nisu uvijek držali propisanih obrednih tekstova. Razloga je za to moglo biti više; možda im knjiga nije bila uvijek pri ruci, možda im misali i brevijari zbog istrošenosti nisu bili čitljivi, a možda su u nekim prigodama svjesno pojednostavljivali odnosno parafrazirali ritualne zapise. Ne čudi stoga što u trinaestom zaključku trećeg sinoda iz 1611. godine stoji:

„Neka se ni jedan župnik, a također ni klerik, na kojem god stupnju bio, ne usudi ni na kakav način u javnim crkvama, kako na misama tako i u drugim prilikama, na ilirskom jeziku čitati ili pjevati poslanice ili Evanđelja, osim onih koji su na rečenom ilirskom jeziku napisani ili tiskani u misalima, pod prijetnjom suspenzije od bogoslužja...“⁶

Sinodalni zapisnik iz 1618. godine još snažnije progovara o nužnosti boljeg odgoja i obrazovanja klerika „ilirskog“ jezika, koji se, kako je istaknuto u izvornom latinskom zapisu, zovu „glagoljašima“ (*glagolitae*):⁷

„Isto tako uvodimo novost i učvršćujemo je sinodalnim autoritetom o tome da ne treba unaprjeđivati klerike ilirskoga jezika, koji se nazivaju glagoljašima, u više redove, ako tijekom tri godine ne ulože pohvalan trud u učenje i dobro vladanje u ovom našem gradu ili u drugom te o uloženu trudu ne pruže prikladnu svjedodžbu od onog učitelja kod kojega su se usavršavali.“⁸

S druge strane, u tom se istom zapisniku govori o nužnosti glagoljaškog bogoslužja:

⁵ *Omnes confessarii non alia utantur absolutionis forma, quam communi, iuxta ritum Sanctae Romanae Ecclesiae, quod praecipue animadvertant illyrici sacerdotes, qui curabunt illam habere in earum lingua translata infra terminum quindecim dierum* (Daniele FARLATI, *Illyrici sacri. Tomus quartus. Ecclesiae suffraganae metropolis Spalatensis, Venetiis, MDCCLXIX.*, 486). Na prijevodima latinskih izvornika koje donosimo u tekstu zahvalu dugujemo prof. dr. sc. Milenku Lončaru.

⁶ *Nullus parochus, nec etiam clericus cuiuscunque gradus et dignitatis sit, audeat ullo modo in ecclesiis publicis tam in missis, quam in aliis occasionibus legere, vel decantare epistolas, vel Evangelia in lingua illyrica, nisi in missalibus in dicta lingua illyrica inscriptis, vel impressis sub poena suspensionis a divinis...* (D. FARLATI, *Illyrici sacri. Tomus quartus*, 489).

⁷ U izvorniku, doduše, stoji *stagolitae*, ali je posve jasno da je riječ o pogrešnom tiskarskom prijenosu rukopisnog *glagolitae*.

⁸ *Item de clericis illyricae linguae, qui stagolitae (!) nuncupantur, ad ordines maiores non promovendis, nisi per triennium in hac nostra urbe, vel alia studiis et bonis moribus operam laudabilem navaverint, navataeque operae testimoniales idoneas litteras ab eo magistro, apud quem profecerint, exhibuerint, innovamus, et synodali auctoritate roboramus* (D. FARLATI, *Illyrici sacri. Tomus quartus*, 491).

„Neka se u svim župnim crkvama i drugim kapelama nedjeljom od svećenika razumljivim glasom pred pukom ilirskim jezikom govori Molitva Gospodnja, Andeoski pozdrav, Vjerovanje, deset zapovijedi i opća ispovjed po obrascu uobičajenu u našoj stolnici.“⁹

O ŠKOLOVANJU I NAOBRAZBI ŠIBENSKIH GLAGOLJAŠA

Kao što to naznačuju sinodalni spisi, ali i drugi izvori, namjesnici i učeniji pripadnici posttridentske šibenske Crkve iskazivali su zabrinutost zbog neukosti ruralnog svećenstva i nemogućnosti da se u tom pogledu u kraćem vremenu učine vidljivi pomaci. Tako se 1584. godine neki Šibenčanin potužio rimskom Zboru za biskupe „da preko 30 šibenskih klerika zbog siromaštva i stege zapravo gubi vrijeme“,¹⁰ dok je Arrigonijev prethodnik biskup Vinko Basso 1592. godine izvijestio rimsku kuriju da u biskupiji nema sjemeništa te da su u mnogim ruralnim župama za župnike postavljeni glagoljaši, koji „na narodnom jeziku čitaju mise, recitiraju oficij i obslužuju sakramente, zbog čega su neuki“. ¹¹ Te su se dvije vijesti pojavile u periodu između dva djelomično uspjela pokušaja osnivanja šibenske kleričke škole, koja je prvi je put bila utemeljena 1564. godine, ali je ubrzo, zbog Ciparskog rata (1570. – 1573.), ostala napuštenom i zapuštenom. Obnovio ju je biskup Arrigoni 1603. godine, dodijelivši joj dio prihoda biskupske menze i crkvenih nadarbina u iznosu od 40 dukata, a za njezina je voditelja i učitelja postavio čuvenog Ivana Tomka Mrnavića.¹² I taj je put njezino postojanje bilo kratkog vijeka. Nakon što je prestala s radom, a bilo je to između 1621. i 1625. godine, Tomko Mrnavić predlagao je da se u Šibenik pozovu bosanski franjevci, s ciljem da otvore filozofsko-teološku školu, koju bi onda mogli pohađati šibenski klerici.¹³

⁹ *In omnibus ecclesiis parochialibus, aliisque capellis diebus dominicis a sacerdote intelligibili voce coram populo dicatur illyrico sermone Oratio Dominica, Salutatio Angelica, Symbolum Apostolorum, decalogus, et confessio generalls (!) iuxta formulam in nostra cathedrali usitatam* (D. FARLATI, *Illyrici sacri. Tomus quartus*, 492).

¹⁰ Slavko KOVAČIĆ, Katedralne škole u Dalmaciji pod mletačkom vlašću od konca 16. do početka 19. stoljeća prema biskupskim izvještajima Svetoj Stolici, *Croatica christiana periodica*, vol. 15, br. 27, Zagreb, 1991., 76 – 77.

¹¹ Andrija LUKINOVIĆ, Šibenska biskupija u izvještajima *ad limina* u 17. i 18. stoljeću, *Sedam stoljeća šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, (ur. Vilijam Lakić), Šibenik, 2001., 256 – 257.

¹² A. LUKINOVIĆ, Šibenska biskupija u izvještajima, 260; Antonio Giuseppe FOSCO, *Vita di Giovanni Tonco-Marnavić*, Sebenico, Tipografia della curia vescovile, 1890., 17.

¹³ S. KOVAČIĆ, Katedralne škole, 77.

Literatura veli da su skromna dalmatinska sjemeništa 16. i 17. stoljeća bila namijenjena obrazovanju latinskog svećenstva, dok su glagoljaši svoju pouku primali privatno kod starijih svećenika ili kod franjevac trećoredaca.¹⁴ No je li tako bilo i u slučaju šibenske kleričke škole, koju je vodio Tomko Mrnavić, poznavatelj te još više promicatelj glagoljice i glagoljaškog bogoslužja? Mrnavićev sugrađanin Teodozije Vergici o njemu je svjedočio da je često propovijedao u Gradu, ali i drugdje po biskupiji, te da je o svom trošku „tiskao knjižice o kršćanskoj doktrini na slavenskom jeziku, koje je dijelio djeci, kako bi naučila živjeti kršćanski“.¹⁵ Mrnavićevu ulogu u šibenskom glagoljaškom kontekstu ne bi trebalo podcijeniti ni precijeniti. O tome, nažalost, izravnih vijesti nema mnogo.

Glagoljaši šibenske biskupije, to je posve izvjesno, školovali su se dijelom kod franjevac trećoredaca na otoku Prviću,¹⁶ a dijelom kod starijih svećenika u njihovim župama. Murterski je župnik glagoljaš don Pere Meštrović 1602. godine izjavio da s njim stanuju njegov nećak i nećakinja te još dvojica murterskih dječaka, koje drži i poučava za klerike (*et doi altri putti della villa grande de Morter, li quali insegno et tengo per chierici*).¹⁷ Petnaest je godina kasnije jedan čin murterske glagoljaške poduke bio povod svađi između dvojice svećenika. Na posljednjem ispraćaju pokojnog seoskog glavarara Andrije Metilića okupilo se mnogo svijeta, među kojima se našao i tišnjanski župnik don Miho Veaković sa svojim klerikom. Dok su boravili u jednoj od pokojnikovih kuća, don Miho podučavao je klerika sricanju slova. Našao se u blizini i stariji klerik Lovre Žaknić, koji je primijetio da don Mihin učenik učestalo griješi i, što je još važnije, da ga njegov mentor ne ispravlja, pa je ne odveć diskretno kazao: „Tako se ne podučava.“ Don Miho mu je uzvratio jednakom intonacijom: „Znam podučavati bolje od tebe i od onoga tko te učio.“ Nije se, međutim, klerik Lovre dao smesti: „Onaj tko je mene učio zna više od tebe!“ Riječ po riječ, riječ na riječ, i eto *gvere* iliti *baruhe*, da se izrazimo lokalnim rječnikom. Kako su stvari dalje tekle,

¹⁴ Petar BEZINA, Crkveno školstvo u Šibeniku, *Sedam stoljeća šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, (ur. Vilijam Lakić), Šibenik, 2001., 718.

¹⁵ *Il Monsignor Tomco predicava senza alcun suo utile, ma per mera carità et amore di Dio, così in questa città come per la Diocesi ... stampò nell'idioma slavo, a propria spese, li libretti della dottrina cristiana, e li dispensava a tutti li putti, acciò imparassero a vivere cristianamente* (A. G. Fosco, *Vita di Giovanni Tonco-Mrnavić*, 26).

¹⁶ O glagoljašima na Prviću: A. ŠUPUK, Šibenski glagoljski spomenici, 12; Kristijan JURAN, Građa iz dosad nepoznatih betinskih, prvićkih i tribunjskih glagoljskih matica i drugih spisa, *Čakavska rič*, XXXI, Split, br. 1-2, 2003., 120 – 128; Dražen VLAHOV, *Tri glagoljske matične knjige s otoka Prvića (1689. – 1711.)*, Šibenik, 2014.

¹⁷ Kristijan JURAN, *Otok Murter u 16. i 17. stoljeću*, Narodna knjižnica i čitaonica Murter, Ogranak Matice hrvatske Murter, Murter, 2017., 146. Izvornik u: Hrvatska – Biskupijski arhiv u Šibeniku (dalje: HR-BAŠ), fond HR-BAŠ-12/1: Šibenska biskupija, Biskupska kurija (dalje: ŠBBK), kut. 51, 1r-7r.

opisano je na drugom mjestu.¹⁸ Imao je župnik Veaković s drugim tišnjanskim svećenicima još razmirica. Tako mu je don Jure Despotović, njegov prethodnik na župničkoj stolici, jednom prilikom prigovorio da slabo čita misu, na što je dobio ovaj odgovor: „Bolje čitam od tebe i na slavenskom i na talijanskom!“¹⁹ I Veaković i Despotović bili su glagoljaši, što uostalom pokazuju njihovi upisi glagoljicom u najstariju sačuvanu matičnu knjigu tišnjanske župe.²⁰ Vratimo se trenutak na Veakovićeve riječi po kojima on čita na talijanskom jednako kao i na slavenskom odnosno hrvatskom. Koliko su doista šibenski glagoljaši toga vremena poznavali talijanski ili pak latinski? Dok se za latinski može reći da im ni po čemu nije bio blizak, što uostalom pokazuju zapisnici Priulijeve vizitacije iz 1603. (osvrnut ćemo se na njih nešto kasnije), talijanski su morali barem površno poznavati, jer su s njim, točnije njegovom mletačkom varijantom, bili često u doticaju. Ipak, jedan je Murterin, govoreći o Priulijevoj *vižiti*, posvjedočio da se vizitator njegovu župniku obraćao na talijanskom (*a punto paroli italiane*), dok mu je župnik odgovarao na hrvatskom (*in schiauo*).²¹ Kad je pak 1624. godine tišnjanski svećenik don Lovre Žaknić vlastoručno, na brzinu i nespretno, glagoljicom ovjerio latinsko-talijanski zapisnik sa svojega saslušanja koji je sastavio biskupov kancelar, napisao je da potvrđuje svoj iskaz, ali da ne zna „što oni govore“ (*Ja ne znm č govoru i potrum moe govoren dom Lovre Žaknić*)!²²

GLAGOLJAŠKE ŽUPE ŠIBENSKE BISKUPIJE PREMA VIZITACIJAMA IZ 1600. I 1603. GODINE

Biskup Vicencije Arrigoni prvi je put pohodio sela svoje biskupije 1600. godine. Zapisnik vizitacije pokazuje da su svećenici „ilirskog“ jezika opsluživali župe u Murteru (don Pere Meštrović), Tisnom (don Šimun Matešić), Jezerima (don Martin Strikeljić), Zloselima (don Ivan *Rossich* iz Baške), Tribunju (don Andrija *Ussich* iz Kukljice) i Vodicama (don Bartol Jurićević). U Murteru vizitator

¹⁸ K. JURAN, *Otok Murter*, 157 – 158. Izvornik u: HR-BAŠ, ŠBBK, kut. 60, nepaginirano. Dio izvornog teksta koji smo donijeli u slobodnijem prijevodu glasi: ... *essendoui esso prette Michel, mentre insegnaua a compitare le lettere ad un suo chierico, hauendo osseruato io, che quel chierico faceua alcuni errori, et che pre Michel non lo emendaua, disse che non si insegno ua cosi, et rispondendo pre Michele, che sui sapeua meglio di me, et de chi mi haueua insegnato, et io negando questo, et dicendo che colui che mi haueua insegnato sapeua piu di lui...*

¹⁹ ... *che sa meglio legger et in schiauo et in italiano di lui* ... (HR-BAŠ, spisi u neinventariziranim kutijama).

²⁰ Kristijan JURAN, *Tišnjanska matica krštenih i vjenčanih (1608. – 1638.). O starim tišnjanskim prezimenima i obiteljima*, Šibenik, 2015., 19.

²¹ HR-BAŠ, ŠBBK, kut. 44, 236v.

²² HR-BAŠ, spisi u neinventariziranim kutijama.

nije našao latinski misal, pa je župniku naredio da ga nabavi, a pokazala se i potreba za novim reformiranim glagoljaškim misalom, jer je postojeći bio vrlo star i oštećen (*missale est vetus, fractum et antiquum*). I u Zloselima je misal bio *vetustum et laceratum*.

Apostolska vizitacija iz 1603. godine donosi još detaljnije obavijesti. U njezinu se zapisniku za glagoljaše u pravilu veli da ne poznaju latinski jezik, iako je, radi regule, u župama pored glagoljaškog trebao biti i latinski misal. U Vodicama je tako vizitator primijetio novi latinski misal, no župnik don Bartol Jurićević, izričit glagoljaš, služio se samo „ilirskim“ misalom (*Vidit missale Romanum novum et aliud missale Illiricum, quo utitur curatus, cum sit omnino Uliricus*). Franjevci trećoredci na Prviću također su imali glagoljaški i latinski misal, a župničku je službu na otoku obavljao otac fra Šime Burtinić, glagoljaš iz Betine. Na otocima Zlarinu i Krapnju župnici su bili latinaši, a čini se da je tako bilo i u Primoštenu i Rogoznici. Kao da se glagoljaštvo udomaćilo na zapadnom, a latinaštvo na istočnom dijelu biskupije. Potvrda je to da su otoci Prvić i Murter središta šibenskog glagoljaštva. Uostalom, od osam glagoljaških župa zabilježenih 1603. godine, pet ih je bilo pod upravom glagoljaša s otoka Murtera – dvojice Tišnjana (župnici Tisnog i Murtera), dvojice Betinjana (župnici Žirja i Prvića) te jednog Jezeranina (župnik Jezera). U Vodicama je glagoljao domaći župnik Jurićević, u Tribunju Kuklićanin iz susjedne Zadarske nadbiskupije, a u Zloselima izvjesni Juraj *Spatovich*, kojemu se podrijetlo ne navodi.²³

TROPISMENA HRVATSKA PREPISKA IZMEĐU BISKUPSKE KANCELARIJE I GLAGOLJAŠKIH ŽUPA

Matično pismo šibenskih glagoljaša Arrigonijeva doba bila je glagoljica. Neki su od njih poznavali još hrvatsku ćirilicu, poput tišnjanskih svećenika don Pere Meštrovića i don Jure Despotovića, o čemu smo pisali na drugom mjestu.²⁴ Budući da biskup nije poznao hrvatski jezik, u službenoj se prepisci s glagoljaškim župnicima morao osloniti na svoga tajnika i njegove pomoćnike ili pak na kojega domaćeg kanonika. Slutimo pritom da su u tajništvu radije pisali hrvatskom ćirilicom ili latinicom nego glagoljicom, iako smo svjesni toga da je čvršći zaključak u tom smjeru onemogućen malobrojnošću sačuvanih hrvatskih isprava.

²³ Karlo HORVAT, Glagolaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka t. j. godine 1602. – 1603., *Starine JAZU*, 33, Zagreb, 1911., 552 – 554. Iako u prijepisu stoji da je župnik Prvića *pater fra Simeon Burrinich, illyricus de Berna*, nema sumnje u to da je riječ o fra Šimi Burtiniću iz Betine, kako smo u tekstu i naveli. Nije to jedina grafijska nedorečenost, pa se tako Zlarin piše *SlatiSlanti* itd.

²⁴ K. JURAN, *Murterske glagoljske matice*, 17 – 19.

Dosad su objavljene tri hrvatskoćirilične isprave iz šibenskog Biskupijskog arhiva koje pripadaju razdoblju Arrigonijeva biskupovanja (1599. – 1626.). Jedna je od njih pismo koje je biskupu poslao spomenuti murterski župnik don Pere Meštrović, dok su preostale dvije mandati pisani rukom biskupova vikara, odnosno *kančelira*, koji su bili upućeni jezerskom kapelanu don Martinu odnosno don Juri Despotoviću.²⁵ U međuvremenu smo pronašli još jednu, čiji je autor biskupski vikar don Ivan Zoričić. Njemu se jedan Jezeranin potkraj 1608. godine potužio da mu je jezerski kapelan ukrao sjekiru pa je napisao mandat u kojemu se obrušio na kapelana: „To li je popovstvo! To li je dilo redovnika! Vi isti nemate ni Boga ni duše, nego činite kako vam se vidi...”²⁶ Mandat je poslan po sada već dobro nam poznatom tišnjanskom kapelanu don Juri Despotoviću, koji ga je trebao uručiti don Martinu.

Ako nam je pak govoriti o hrvatskolatiničnim tekstovima biskupske kancelarije toga doba, osvrnut ćemo se na dva koja smo dosad uspjeli „otkriti”. Jedan je dvije godine raniji od Arrigonijeva dolaska, ali je kontekst isti, pa zaslužuje da ga spomenemo. Godine 1597., dakle, don Pere Meštrović dolazi kod biskupova vikara te mu daje na uvid svoju izjavu koju je zapisao „ilirskim” pismom. Vikar je naložio da se isprava prepíše i prevede. Kancelar ju je po naputku najprije prepisao, i to latinicom na hrvatskom jeziku, a onda ju preveo na talijanski. No kako nam je otprije poznato da se don Pere Meštrović služio u pravilu hrvatskom ćirilicom i glagoljicom, a k tomu se uz spomenuti talijanski prijevod svoje izjave potpisao hrvatskom ćirilicom, mišljenja smo da je kancelar njegovu izvornu, po svoj prilici hrvatskoćiriličnu, ispravu zapravo transliterirao na latinicu!²⁷ Drugi je primjer iz 1603. godine, kada je dijelove papinske bule *Vecere Gospodigne* na hrvatski preveo notar i biskupov kancelar Marko Simeonić.²⁸

Među sličnim ispravama prepoznali smo samo jednu zapisanu glagoljicom – okružnicu iz 1617. godine kojom se propisuju kazne za grešne klerike i redovnike. Donosimo je ovdje u transliteriranoj inačici:²⁹

²⁵ Kristijan JURAN, Hrvatska ćirilica (bosančica) u spisima Šibenske biskupije (1), Glasilo udruge glagoljaša Zadar *Slovo rogovsko*, 2, Zadar, 2014., 57; Kristijan JURAN, Hrvatska ćirilica (bosančica) u spisima Šibenske biskupije (2), Glasilo udruge glagoljaša Zadar *Slovo rogovsko*, 3, Zadar, 2015., 50 – 51.

²⁶ Transliteraciju zapisa donijet ćemo u jednom od idućih brojeva *Slova rogovskoga*. Izvornik se nalazi u HR-BAŠ, ŠBBK, kut. 44, 441r-442v.

²⁷ K. JURAN, *Murterske glagoljske matice*, 17 – 18. Izvornik je u HR-BAŠ, ŠBBK, kut. 39, 592r-594r.

²⁸ HR-BAŠ, ŠBBK, kut. 52, 96r-99r.

²⁹ Slovo *jat* u funkciji skupa ja odnosno slovo *jus* u funkciji skupa ju bilježimo podebljanim ja odnosno **ju**. Kad u izvorniku slovo *jat* stoji za glas j ispred slova *a*, bilježimo ga kao podebljano **j**, a tako prenosimo i slovo *jus* u službi glasa j, kada je ono ispred slova *u*. Transkripcijske smo zahvate primijenili kod dodavanja suvremenih pravopisnih znakova te velikih slova kod imena i u prvoj riječi u rečenici.

Mi Vicenco biskup Šibenski, razmišljajući koliko se ne pristoji redovnikom, a navlastito onim koji služe svetomu oltaru i koji stargu duše ostalih, u toverne hoditi i sa svitovnimi ljudi na karte igrati, budući to veliko nepoštenje redovniško i škoda duš jnihovih. Toga radi, hoteći mi kako smo daržani providiti takovu nepoštenju i škodi duhovnoj i neka oni koji radi Boga neće zla puta ostaviti se, radi straha bića pravde zla se učuvaju. Svim od našega klera budite u koj godi vlasti i poštenju pod penu zgublenja beneficiev jnihovih, a svoitarom pod penu zgublenja svoite jnihove, i da ne mozite veće jnih bivati, a popom pod penu šušpenšioni redov jnihovih, a žaknom pod penu da se ne mozite u napridak rediti. Zapovidamo da ne mozite hoditi u toverne ni u pivnice ni sa svitovnimi ljudi na karte igrati niednim uzrokom ni tolikojer u tanci hoditi niti krukline se načinjati ni oružje nositi ni priko ure noći po gradu bez velike potrebe i sviće hoditi ni u stačuni i ostala mista gdi se kleveta do ostalih zavukovati se. Budući da sve rečene stvari mnogo su ukorne redovnikom koi su g(ospodi)nu Bogu posvećeni i od kih se imaju svitovni ljudi učiti kako imaju pošteno i karstjanski živiti dajući svim na znanje da gdi bude tribovati da ćemo se i svitovnom pravdom pomoći zapovijajući da ova naša zapovid na[š]om rukom podpisana i pečatom utvarjena ima se očito staviti u našu šakrištiju i ovakovi listi ispisani da se imaju na sela svoitarom poslati.

U Šibeniku na dvadeset i dva maja tisuća šeststo i sedamnadeste.³⁰

Ono što je još od glagoljice prisutno u spisima biskupa Arrigonija svodi se na kratke zapise kojima su svećenici glagoljaši ovjeravali svoje iskaze u parničnim postupcima. Tako su, primjerice, u spisima jedne parnice iz 1622. godine svoje potpise pribilježili klerici Ivan Pekićević i Martin Matešić te svećenici don Lovre Žaknić, don Petar Vučinović i don Tomas Novoselić, svi s otoka Murtera.³¹

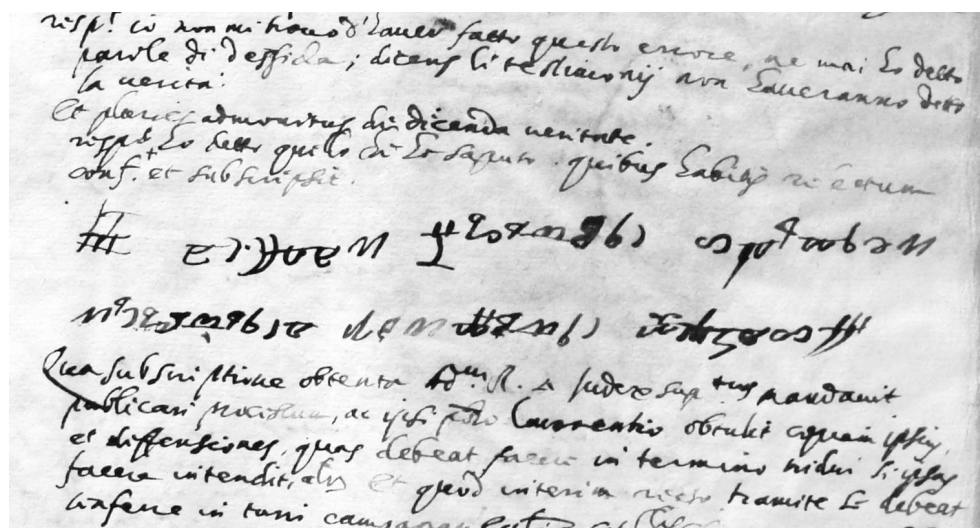
ZAKLJUČNE RIJEČI

Razlog zbog kojega smo ovaj nevelik prilog o svećenicima glagoljašima Šibenske biskupije omedili razdobljem biskupovanja Vicencija Arrigonija (1599. – 1626.) počiva na činjenici da smo nedavno, doduše s drugim istraživačkim nakanama, detaljnije proučavali spise njegove biskupske kancelarije. Arrigoni je bio biskup izrazita posttridentskog habitusa, usmjeren na pitanja kršćanske

³⁰ HR-BAŠ, ŠBBK, kut. 55, nepaginirano.

³¹ HR-BAŠ, spisi u neinventariziranim kutijama.

etike i svećeničke discipline, a za glagoljaški je kontekst bitno da je jedan od njegovih pouzdanika i domaćih oslonaca bio Ivan Tomko Mrnavić, pobornik glagoljaštva i voditelj, doduše kratkovječne, šibenske kleričke škole. Sačuvani svesci Arrigonijeve administracije potvrđuju ono što se putem literature moglo i ranije naslutiti – da su najviše glagoljaša davali otoci Prvić i Murter, prvi zbog notorne činjenice da su na njemu obitavali franjevci trećoredci, a drugi zbog duge tradicije i izloženosti glagoljaškom utjecaju sa sjeverozapada. Biskupska je pak kancelarija u pogledu korespondencije na hrvatskom jeziku bila izložena i utjecaju hrvatske cirilice s jugoistoka odnosno sjeveroistoka (bosansko zaleđe), pa se u njezinim aktima primjećuje podjednaka zastupljenost glagoljice, latinice i hrvatske cirilice. U želji da zadržimo cjelinu slike nepomućenom, napominjemo da su hrvatski zapisi biskupijske administracije činili neznatnu manjinu u odnosu na administrativne korpuse latinskog i talijanskog jezika. U budućim bi istraživanjima, uz ostalo, valjalo ispitati mogu li se naša zapažanja o tropismenoj hrvatskoj korespondenciji šibenske crkve, kao i zastupljenosti i provenijenciji šibenskih glagoljaša, primijeniti u nešto širim kronološkim okvirima.

SLIKA 1. Glagoljski zapis don Lovre Žaknića iz 1624. godine
(HR-BAŠ, parnični spisi u neinventariziranim kutijama)

IZVORI:

Biskupijski arhiv u Šibeniku

Šibenska biskupija, Biskupska kurija.

LITERATURA:

- Josip BARBARIĆ, Šibenik, šibenska biskupija, šibenski biskupi, u: *Sedam stoljeća šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, (ur. Vilijam Lakić), Šibenik, 2001., 79 – 164.
- Petar BEZINA, Crkveno školstvo u Šibeniku, *Sedam stoljeća šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, (ur. Vilijam Lakić), Šibenik, 2001., 707 – 735.
- Daniele FARLATI, *Illyrici sacri. Tomus quartus. Ecclesiae suffraganeae metropolis Spalatensis*, Venetiis, MDCCLXIX.
- Antonio Giuseppe FOSCO, *Vita di Giovanni Tonco-Marnavić*, Sebenico, Tipografia della curia vescovile, 1890.
- Karlo HORVAT, Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka t. j. godine 1602.-1603., *Starine JAZU*, 33, Zagreb, 1911., 537 – 564.
- Kristijan JURAN, Građa iz dosad nepoznatih betinskih, prvičkih i tribunjskih glagoljskih matica i drugih spisa, *Čakavska rič*, XXXI, Split, br. 1-2, 2003., 109 – 138.
- Kristijan JURAN, *Murterske glagoljske matice (1658. – 1706.)*, Šibenik, 2014.
- Kristijan JURAN, Hrvatska ćirilica (bosančica) u spisima Šibenske biskupije (1), *Glasilo udruge glagoljaša Zadar Slovo rogovsko*, 2, Zadar, 2014., 57.
- Kristijan JURAN, Hrvatska ćirilica (bosančica) u spisima Šibenske biskupije (2), *Glasilo udruge glagoljaša Zadar Slovo rogovsko*, 3, Zadar, 2015., 50 – 51.
- Kristijan JURAN, *Tišnjanska matica krštenih i vjenčanih (1608. – 1638.). O starim tišnjanskim prezimenima i obiteljima*, Šibenik, 2015.
- Kristijan JURAN, *Otok Murter u 16. i 17. stoljeću*, Murter, 2017.
- Slavko KOVAČIĆ, Katedralne škole u Dalmaciji pod mletačkom vlašću od konca 16. do početka 19. stoljeća prema biskupskim izvještajima Svetoj Stolici, *Croatia christiana periodica*, vol. 15, br. 27, Zagreb, 1991., 59-87.
- Josip LISAC, Šibenska dionica hrvatske ćirilične baštine, *Filologija*, 62, Zagreb, 2014., 131 – 138.
- Andrija LUKINović, Šibenska biskupija u izvještajima *ad limina* u 17. i 18. stoljeću, *Sedam stoljeća šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, (ur. Vilijam Lakić), Šibenik, 2001., 251 – 293.
- Ante ŠUPUK, *Šibenski glagoljski spomenici*, Zagreb, 1957.
- Ante ŠUPUK, Sedam stoljeća glagoljice u Šibeniku, *Čakavska rič*, XIV, br. 2, Split, 1986., 27 – 33.
- Dražen VLAHOV, *Tri glagoljske matične knjige s otoka Prvića (1689. – 1711.)*, Šibenik, 2014.

Մեր առաջարկը բնութագրվում է հետևյալ կերպով՝
 1. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 2. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 3. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 4. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 5. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 6. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 7. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 8. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 9. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող
 10. Բնութագրվում է որպես համապատասխանող

SLIKA 2. Biskupska okružnica iz 1617. godine, zapisana glagoljicom
(HR-BAŠ, ŠBBK, kut. 55, nepaginirano)

Kristijan JURAN

GLAGOLITIC PRIESTS IN THE AREA OF THE ŠIBENIK DIOCESE DURING THE EPISCOPATE OF VINCENZO ARRIGONI (1599 - 1626)

SUMMARY

The Šibenik Bishop Vincenzo Basso wrote to the Roman Curia in 1592 that his diocese had no seminary and that Glagolitic priests ruled in many rural parishes, and that they “read the Masses in folk language reciting Officium and serving the sacraments, which makes them ignorant. “This situation was inherited by his successor Vincenzo Arrigoni, a Dominican from Brescia, whose episcopate mandate as bishop (1599 - 1626) was marked with work on the revival of the Catholic church and meticulously guided administration. Arrigoni paid particular attention to clerical education and discipline, trying to align Roman Catholic doctrine with the simplicity of the “Illyrian “priests and their language. Thus, in 1603 he restored the clerical school, recruiting Ivan Tomić Mrnavić for its manager. The school was short-lived (it stopped working between 1621 and 1625), so it is not easy to evaluate its achievements. Other contemporary church-historical circumstances point to the conclusion that the Glagolitic priests of the Šibenik diocese were educated in part by the Friars of the Third Order of Saint Francis on the island of Prvić, and partly by the older priests in their parishes. Most of them actually came from the island of Prvić, but also from the island of Murter, which was exposed to Glagolitic influences from the northwest. Of the eight Glagolitic parishes in the Šibenik diocese in 1603, five were under the rule of the Glagolitic priests from the island of Murter – the two priests from Tisno (priests of Tisno and Murter), two from Betina (parishioners from Žirje and Prvić) and one from Jezera (parish priest in Jezera). A local pastor Jurićević celebrated Glagolitic Mass in Vodice, and the priest from Kukljica from the neighbouring Zadar Archdiocese said Glagolitic Masses in Tribunj. At the same time, a certain Juraj *Spatovich*, whose origin is still unknown, did them in Zloselo. On the other hand, there are few preserved Glagolitic records from that period. What was left in glagolitic archives of Arrigoni’s office is enclosed in a single circular and short records by which the Glagolitic priests verified their statements in litigation. For example, in a lawsuit from 1622, signatures were recorded by the clerics Ivan Pekićević and Martin Matešić and the priests Lovre Žaknić, Petar Vučinović and Tomas Novoselić, all from the island of Murter. Some Glagolitic priests also used Croatian Cyrillic script, such as Petar Meštrović from Tisno. This situation should be observed in the context of the fact that the bishop’s office, when it comes to correspondence in the Croatian language, was exposed to the influence of Croatian Cyrillic from the Southeast or the Northeast (Bosnian hinterland) as well. Thus, in its Croatian documents, which are just a drop in the Latin-Italian Sea of Arrigoni’s administration, an equal representation of Glagolitic, Croatian Cyrillic and Latin scripts can be noted.

Keywords: Glagolitic priests, Glagolitic Script, Croatian Cyrillic, Šibenik Diocese, Arrigoni Vincenzo, 17th century.